

**ETNİK KİMLİKLERİN MEDYADA SUNUMU:
HRANT DİNK OLAYI ÖRNEĞİ**

Doç. Dr. İbrahim TORUK¹

Doç. Dr. Mustafa ŞEKER²

Rengim SİNE³

Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi

Gazetecilik Bölümü

Konya

ÖZET

Bugün, dünyanın her köşesindeki insanlarca paylaşılan hayati bir deneyim tarzı; başka bir deyişle ben ve ötekilere, yaşamın imkanları ve zorluklarına ilişkin bir deneyim tarzı bulunmaktadır. Bu deneyimlerin en belirgin izleri “etnik kimlik” tartışmalarıyla günlük hayatta karşımıza çıkmaktadır. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de benzer tartışmalar görülmektedir. Hatta kimi zaman bu tartışmalar yerini şiddet unsuru içeren olaylara bırakmaktadır. Böyle bir ortamda ise medyanın söz konusu şiddet unsurlarını beslediği kabul görmektedir. Bu bağlamda, medyanın etnik kimlikleri marjinalize ederek farklılıkları daha da belirginleştirdiğini söylemek mümkündür. Hrant Dink Davası’nın sonuçlanmasından sonra, Türk basınından dört gazete seçilerek bu gazetelerin konuyu nasıl haberleştirdiği analiz edilmiştir. Bu analizi gerçekleştirebilmek için söylem analizi yöntemi kullanılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Kimlik, etnik kimlik, medya.

The Representation of Ethnic Identities in Media: The Hrant Dink Case

ABSTRACT

Today, a vital experience style is shared by people living all around the world; in other words, there is an experience style about opportunities and challenges, about “I” and others.. The most obvious traces of these experiences appear in daily life as “ethnic identity” discussions. Similar discussions are conducted in Turkey as in the rest of the world. Sometimes events which contain violence take place of these discussions. In such an environment it is admitted that media breeds violence. In this context, it could be said that media makes explicit differences by marginalizing ethnical identities. That is why, after the decision of the court about the Hrant Dink case, four newspapers are selected from the Turkish press in order to analyze in terms of how these newspapers presented their news about the Hrant Dink case. To do this, the discourse analyze method will be used.

Keywords: Identity, Ethnic Identity, Media.

---

¹ itoruk@selcuk.edu.tr

² museker@selcuk.edu.tr

³ rengimsine@gmail.com

Sadece umut... sadece geleceğe dair beslenen o duygu kendi milliyetçiliğini başka milliyetlere düşmanlık temeli üzerinde bina etmeyen bir anlayışın gerçekleştiği gün... İşte beklediğimiz o günler.

Hrant Dink

Giriş

Hayatın her aşamasında küçük ya da büyük gruplaşmalar hakimdir. Bizler, sizler... Bizden olmayanlara karşı istemsiz bir şekilde hınç besleriz. Bu genel hıncın arkasında aidiyet duygusu gizlenmektedir. İnsanoğlu var olduğu her an bir şeye kendini ait hissetmek ister. Aidiyet hissi insanları birbirine bağlar, dışarıda kalan ise daima “öteki” olarak nitelendirilmiştir. Kimlikler ötekinin içinde barındırdığı farklılıktan beslendiği için genellikle kendini tanımlarken kıyaslamadan yararlanırlar. Dolayısıyla her türlü kimlik kendini tanımlamak için bir başka kimliği referans göstermektedir. Esasında birbirinden beslenen bu karşıtlık, bir o kadarda tehlike hissi uyandırır taraflarda. Bir kimlik meşrulaştıkça diğerleri kendini güvensiz ister. Dolayısıyla tüm kimlikler bu ve benzeri sebeplerden ötürü tanınmak isterler.

Günümüz yaşam biçimlerinde ortak bir kimliğin dışında olan her türlü kimliğin (etnik, kültürel vs.) tanınma istekleri yer edinmiş bulunmaktadır. Stuart Hall bu tanınma isteğini, bizleri toplumsal olarak marjinalizm ve bağlılığın çoklu konumlara yerleştirme etkisinin bir sonucu olarak tanımlar (akt. Baumann, 2006, s. 145). Çünkü söz konusu kimlik farklılaşmaları devlet tarafından zenginlik unsurunun göstergesi olarak nitelendirilmektedir. Dahası farklı kimliklerin oluşumuyla meydana gelen bu yapı, çoğu zaman demokrasinin gelişimi olarak kabul görmektedir.

Ancak farklılık normları toplum içinde çatışma ortamı yaratmaktadırlar. Bu çatışma ekseninin merkezini ise “biz” ve “öteki” söylemleri oluşturmaktadır. Günümüz iktidar yapısı toplumsalın biz ve öteki biçiminde ayrılmasını istemez. Dolayısıyla daima biz kavramına vurgu yaparak, farklı kimliklere olan bakış açılarına normallik kazandırır. Bu normallik dışında kalan diğer kimlikler ise toplumda öteki olarak konumlandırılır. Öteki karşıtlığı üzerinden tanımlanan kimlikler ise toplumun diğer grup ve bireylerine tehdit unsuru olarak gösterilmekte, dolayısıyla bunların yok edilmesine yol açan zemin oluşturulmaktadır. Tehdit unsuruysa şiddeti beslemektedir.

Türkiye gibi çok kültürlülük, kültür mozaïği kavramlarının yoğun olarak tartışıldığı bir ülkede milliyetçi akımların etkisi kimi zaman çok şiddetli

hissedilmektedir. Hrant Dink cinayetinde olduğu gibi, şiddet eğilimleri etnik kimlik üyeleri üzerinde sergilenmektedir. Bu çalışmada, kimliklerin tanımlanması sürecinde etkin bir araç olan medyanın etnik kimlikleri nasıl sunduğu tespit edilmeye çalışılacaktır. Aynı zamanda çalışmada Van Dijk eleştirel söylem analizi metoduyla gazete haberlerinde “Farklı kimliklere olan nefret körüklenmekte midir?” yoksa “Çoğunluğun kendini ifade etmesine ortam mı hazırlanmaktadır?” sorularına Hrant Dink cinayeti örneği üzerinden cevap aranacaktır.

Kimlik ve Farklılığın İnşası

Toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütününe kimlik denilmektedir (Türk Dil Kurumu, 2011). Toplumsal ve tarihsel bir adlandırma olan kimlik, Erik Erikson’un tanımına göre insanın olmak istediği şey ile dünyanın olmasına izin verdiği şeyin buluşma noktasıdır. Ne koşullar ne de istek tek başına belirleyicidir. Bu anlamda kimlik koşullar ile arzuların kesişmesiyle oluşmuş bir ortamda kişinin tuttuğu yerdir (Sennet, 1996, s. 141). Bu anlamda kimlik, sosyal kimliğe, sosyal gruplara ya da ortak deneyim ve tarih hissine sahip olan halklara dayanır (McRobbie, 1999, s. 89).

Stuart Hall ise kimliği bizi konumlayan ve kendimizi konumladığımız farklı durumlara verdiğimiz isimler, geçmişin öyküleri olarak tanımlar (akt. Akca, 2007, s. 5). Modern çağda da kimlik konusu, bireylerin özellikle kendileriyle özdeşleştirdikleri belirli kimlik belirleyicilerine, özdeşleşmenin derecesine ve farklı toplumsal gruplar arasında tanınma, haklar ve menfaatler için verilen mücadeleye bağlı hale gelmiştir (Kellner, 2010, s. 220). Ancak modernite, ironik bir biçimde, hem kimlikleri “açıklığa kavuşturup” “pekiştirme” iddiasında bulunmuş, hem de muazzam genişlikte bir kültürel farklılıklar alanı yaratmıştır (Calhoun, 2007, s. 26). Bu anlamda felsefe bağlamında da kimliğe benzer bir anlam yüklenmiştir. “Ayniyet/*Sameness*” olarak kullanılan kimlik, özdeşlik⁴ anlamına gelmektedir. Buna göre bir birimi, “o birim” yapan ve onu diğerlerinden ayrı kılan tüm değerleri ve karakteristiklerin birlikteliğini işaretler. Bu diğerlerinden “farklı” olmayı içerir. Dolayısıyla fark içermeyen bir özdeşlik ve/veya

---

⁴ Türkçede hüviyet anlamında da kullanılan kimliğin, İngilizce karşılığı “*identity*” terimidir. Bu terim aynı zamanda “özdeşlik” anlamına da gelmektedir. Bu anlamda özdeşliği, kimliğin bir yan anlamı olarak düşünmek mümkündür.

kimlik yoktur (Altındal, 2010, s. 23). Bir başka deyişle kimlik toplumsal olarak kabul edilmiş bir dizi farklılıkla olan ilişkisi yoluyla oluşturulur (Connolly, 1995, s. 92).

Tüm kimliklerin farklı olduğu kabul edildiğinde ise buradan iki sonuç çıkmaktadır. Birincisi, “Saussure’cü bir sistemde olduğu gibi, her kimlik, kendi netliğini yalnızca tüm diğer kimliklerden farklı olduğu yönler vasıtasıyla kazanır. İkincisi ise; bağlam, kapalı bir bağlam olmak zorundadır – eğer tüm kimlikler bir farksal sisteme bağlıysa, bu sistem kendi sınırlarını çizmedikçe hiçbir kimlik nihai olarak kurulamaz” (Laclau, 2000, s. 27).

Yukarıdaki tanımlarda belirtildiği gibi, pozitif niteliklerin sıralanması, bir kimliği bireyleştirmede, ya da özünü tarif etmede yeterli olmaz. Bunu başarmak için ek bir öge gereklidir; yani, inşa sürecinde kimliğe karşıt olarak oluşturulan bir ötekiyi öne çıkarma ögesi (Laclau, 1995, s. 156). Bu anlamda var olmak için farklılığa gereksinim duyan kimlik, kendi kesinliğini güven altına almak için farklılığı ötekiliğe dönüştürür (Connolly, 1995, s. 93). Dolayısıyla ötekinin tanımlanma süreci tanımsal içerme ve dışlama diyalektiğini gerektirir. Böylelikle bir nüfusu öteki⁵ olarak sınıflandırmak ve ayırt etmek için ona belli nitelikleri atfedilenler, ayrıca kendilerini de tanımlayan kriterleri saptamaktadır (Milles, 2010, s. 221). Bu anlamda “öteki” ve “biz” ilişkisi birbirini tamamlayan bir ilişkidir. “Öteki”ni dışlarken “biz”i, “biz”i oluştururken de “öteki”ni biçimlendiririz. Böylelikle “biz”, kendisinin nerede olduğunu, ne olduğunu bilir ve geri kalan her şeyi buna göre konumlandırır (Akca, 2007, s. 9).

Buraya kadar sözünü ettiğimiz kimliğin içindeki farklılaşma eğilimleri genellikle kolektif kimlikte filizlenir. Çünkü kolektif kimlik; diğerine karşıtlık içinde, bir kontrast ve diğerlerinden fark olarak tanımlanır ve bu nedenle belirli bir alanda kök salmış bir takım grupların diğer gruplardan farklarını ortaya koyma, vurgulama talebi olarak nitelendirilmektedir (Bilgin, 2007, s. 13). Bu bağlamda kolektif kimliğin versiyonlarından olan etnik kimliği açıklamak yerinde olacaktır.

---

⁵ Günümüzde bir kimlik yaratma olanağının ötekinin dışlanmasıyla nasıl bağlantılı olduğu “*apartheid*” kavramıyla da açıklanmaktadır. Bu görüşü savunanlar, kendi kendine yeterlilik kandırması ile kendinin ancak bir ötekinin dışlanmasıyla inşa edilebildiği olgusu arasındaki çelişkinin *apartheid* söyleminin tam içinde olduğunu iddia etmektedirler. Ayrım üzerinde yoğunlaşan bu sözcük, ırkçılık anlamında kullanılmaktadır (Laclau, 1995, s. 153).

Etnisite ve Etnik Kimlik

Etnik kimliğin belirleyicilerinin neler olduğu yönünde farklı görüşler bulunmaktadır. Dolayısıyla mevcut etniklik tanımlarında vurgulanan etniklik unsurları farklılık göstermektedir. İlkçi (primordiyalist) yaklaşım, etnikliğin kandan geldiğini ve insan dışı bir süreç olduğunu savunmaktadır. Tam olarak bu yaklaşım, “etnik kimliğin tarihi ve toplumsal koşullardan bağımsız bir varlığı ve çekiciliği olduğunu, ekonomik ve kurumsal düzenlemelerin yok edemeyeceği bir güçle bireylerin siyasi temayülleri üzerinde belirleyici rol oynadığını” kabul görmektedir (Aktürk, 2006, s. 24).

Bir başka görüşe göre etnik kimlik, temelde, başta dil ve dini inanç olmak üzere töre, gelenek ve benzeri öğelerin belirlediği kültürel bir olgudur. Genel olarak, benimsedikleri soy (köken), dil, din ve sahip oldukları kültür itibarıyla diğer gruplardan farklı olan gruplar etnik olarak nitelenir (Önder, 2010, s. 1). Yine Anthony Smith (2002) de etnisiteyi, kültürel bir olgu ve ortak soy olarak tanımlar:

Ethnos’un kapsamı ve ifade ettiği şey genişliğine uygun olarak ve üstü kapalı bir şekilde her hangi bir soya dayalı temeli ima eder. Bir başka deyişle ethnos biyolojik ve soya dayalı farklılıklardan çok kültürel farklılıkların ifade edilmesine uygundur; bir gruptaki kültürel niteliklerin benzerliği anlamına gelen bu ifade ethnos terimini cazip kılar. (s. 47)

Smith’in tanımında yer alan etnik kimlik, doğanın kendi işleyişinin değil, insanların eylem ve özdeşleştirmelerinin bir ürünüdür. İşte bu nedenle etniklik kandan ya da soydan gelmek değildir (Baumann, 2006, s. 65). Bu bağlamda etniklikte biyolojik fark mutlak aranan bir faktör değildir. Zira etnik kimlik kültürel bir olgudur ve değişkenlik gösterebilir. Etnisitenin bilinenin aksine değişken olduğu görüşünü savunan Barth’a (2001) göre, etnik grupların tanımlanabilmesi için 4 özelliğe sahip olmaları gerekmektedir:

- 1- Biyolojik olarak kendi varlığını sürdürebilen
- 2- Açık bir şekilde ortak bazı temel kültürel değerlere sahip olabilen
- 3- Karşılıklı etkileşim ve iletişimin olduğu bir alan yaratan
- 4- Kendisi ve diğer etnik gruplara ait bireyler tarafından bir etnik guruba aidiyetle tanımlanan insanlardan oluşan toplumsal kategorilere etnik grup denir. (s.13)

Öte yandan etniklik bazı yaklaşımlara göre, oluşturulan kurgusal bir durumdur (Balibar, 2007; Anderson, 1993). Bu bağlamda, etniklik “verili olan” veya oluşturulan, bireyin aidiyetlerine göre tanımladıkları bir kurgu olarak kabul edilen iki uçta

açıklanmaya çalışılır. Konuşulan dil, din-inanç sistemi, yeme-içme, giyim kuşam gibi alışkanlıklar, değer düzeneği, sosyal ağın yapısı vs. etnisitenin objektif yönünü verirken, aidiyet hissi, “öteki” anlayışı ve tarih bilinci sübjektif yönünü verir. Bu ikisi birlikte etnikliği ortaya koyarken aynı zamanda ayrı bir kimlik oluşum kaynağını da meydana getirir (Aslan, 2004, s. 8). Balibar (2007) ise etnisiteyi ulus devletin kurgusu olarak tanımlar:

Hiçbir ulusun doğal olarak etnik temeli yoktur, fakat toplumsal oluşumlar ulusallaştıkça, içerdikleri, paylaştıkları ya da hükmettikleri topluluklar da etnikleşir... Her bireye tek bir etnik kimlik atfeden ve böylece tüm insanlığı potansiyel olarak aynı sayıdaki ulusa tekabül eden farklı etnik gruplara ayıran evrenselci bir temsil üzerine, halkı kurgusal etnik bir birlik olarak inşa eden ulusal ideoloji, devletin toplulukları kontrol altında tutmak için kullandığı stratejileri haklı çıkarmakla kalmaz, bu toplulukların taleplerini, aidiyet duygusuna, kelimenin iki anlamında dahil eder: kendine ait olmak ve diğer benzerlerine ait olmak. (s. 119)

Balibar’ın bu ifadeleri kişinin, “birey” olarak açıkça ismini taşıdığı kolektivite adına çağrılabilmesi anlamına gelmektedir. Bu bağlamda etnik köken ya da bölge temelli yeni tür kolektif imgeler adına sınıfsal dayanışmanın terk edilmesi, kardeşlik ağlarındaki daralmanın bir işaretidir. Kardeşlik, bölgesel halka içinde yer almayanların reddiyle seçilmiş bir grup insan için duyulan duygudaşlığa dönüşmüştür (Sennett, 1996, s. 331).

Etniklikle ilgi tüm bu tartışmalar bugün sadece Türkiye’nin değil, dünya gündeminin de önemli konularından biri haline gelmiştir. Bu tartışmalar ekseninde medya, söylemsel pratiklerde etnik ayrımcılık üretmekle suçlanmaktadır. Zira etnik kimliğe ilişkin haberleri sunuş şekliyle basının tartışmaların odak noktası haline geldiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda, “medyanın bu tartışmaların neresinde durduğu” sorusu, etnik kimlik tartışmaları arasında önemli bir yer edinmiştir.

Bu çalışmada, Türkiye’nin bazı basın organlarında yer alan etnik kimliğe ilişkin haberlerin sunumu ve haberlerin okuyucuya aktarılma özellikleri “Hrant Dink Cinayeti” örneği temel alınarak tespit edilmeye çalışılacaktır.

Hegomonik Söylem Ekseninde Haberlere Yansıyan Etnisite

İdeolojinin yeniden üretiminde medyanın önemli bir rol oynadığını savunan Kültürel Çalışmalar Okulu 1950’lerin ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Okulun

öncülerinden olan Williams ve Hall gibi isimler kültürü irdelerken, ideoloji kavramını ve toplumsal iletişimin oluşumundaki etkinliğini kabul etmişlerdir (Alver, 2009, s. 28). Özellikle Stuart Hall'ün, kültürel alanı ideolojik mücadelenin verildiği bir mecra olarak kavramsallaştırması ve Antonio Gramsci'nin hegemonya kavramıyla açıklaması kültürel çalışmaların ideolojiye verdiği önemi göstermektedir. Medyayı rızanın üretim sürecinin önemli bir parçası olarak değerlendiren Hall (1994), modern kitle iletişim araçlarının toplumsal ilişkilerde yaşanan parçalanmada grupların ve sınıfların *öteki* gruplara ve sınıflara dair bir hayat, anlam, pratik ve değer imgesi inşa etmelerinin temelini sağladığı görüşünü savunmaktadır (p. 200). Hall (1999), böylelikle ortak duyunun ve rızanın üretimine yardımcı olan kitle iletişim araçlarıyla ilgili iki noktayı vurgulamaktadır. Kitle iletişim araçları:

a) Grupların ve sınıfların öbür gruplara ve sınıflara ilişkin bir hayat, anlam, pratik ve değer 'imgesi' inşa etmelerinin temelini sağlamaktan,

b) Çağdaş sermaye ve üretim koşulları altında daha karmaşık hale gelen ve bölük pörçük parçalardan oluşan toplumsal totalitenin çoğulcu bir 'bütün' olarak kavranabilmesi için gereken imgeleri, temsilleri ve düşünceleri sağlamaktan giderek daha çok sorumlu hale gelmektedir (s. 233-234).

Kültürel çalışmalarda, egemen sınıfın tek parça ve statik olmadığı şeklindeki Gramsciyan görüşten hareketle, toplumdaki güç sahibi grupların hegemonyalarını kurmak ve sürdürmek için sürekli olarak mücadele ettiği, haberlerin de bu mücadelede ideolojiyi aktarmak ve söylemi kurmak için en önemli araçlardan biri olduğu düşünülür. Bu bağlamda kültürel çalışmalar, anlamın belirli anlam formları içinde nasıl üretildiğini ve günlük pratikler yoluyla nasıl şekillendiğini araştırır (Golding ve Murdock, 1997, s. 50). Stuart Hall'e göre hegemonya, gerçekliğin (egemen sınıf içindeki) tüm tanımlarını kapsayan ve sunduğu bütün seçenekleri de egemen sınıfın düşünsel ufkundan alan bir olgudur (akt: Lull, 2001, s. 53). Dolayısıyla medya endüstrisinin sahipleri ve yöneticileri kendilerinin kabul ettiği fikirleri ve içeriği diğer toplumsal gruplardan çok daha kolay üretmekte ya da yeniden üretebilmektedirler. Hall (2005) tahakkümcü bir toplumun kendisini kolayca, düzgün ve işlevsel bir şekilde yeniden üretebilme derecesinin sınırlarının belirlenmesinde ideolojinin aktif bir rol üstlendiğini savunur (s. 393). Dolayısıyla Gramsci tarafından sınıfa eklenen güç ilişkilerini açıklamak için kullanılan hegemonya kavramı, kültürel çalışmalarla beraber cinsiyet, ırk, din, etnik

kimlik ve anlama eklenmiş güç ilişkilerini açıklamak için kullanılmaktadır. Kısaca, medyada bir ortak duyu oluşturulurken üzerinde uzlaşılan değerler devlet de olabilir, erkek egemen ideoloji de, beyaz ırkın üstünlüğü de (Dağtaş, 1999, s. 347).

Görüldüğü gibi Kültürel Çalışmalar Okulunun yaklaşımına göre medya, eleştirel düşünmeyi engelleyen gerçeklik tanımları üretir ve sorun olabilecek konular dünyanın olma biçiminin normal bir parçası gibi sunulur ve doğallaştırılır. Bu doğrultuda kültürel çalışmalarda, medya metinlerinin anlam sisteminin çözümlenmesiyle medya-ideoloji ilişkisinin ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Örneğin azınlıklara ve ırksal çatışmalara ilişkin haberlerin (Hartman ve Husband, 1981, s. 288-301) aslında siyahlara ve üçüncü dünya ülkelerinden gelenlere karşı toplumda var olan ideolojiyi içerdiği, somut olayların bu ideolojinin etkisi altına haber yapıldığı belirlenmiştir.

Yine toplumsal olarak ikincil konumdakilerin haberlerde sunumunun ideolojik yaklaşımlar içerdiği bazı araştırmalarla ortaya konulmuştur. Örneğin kadınların ikincil konumlarının (Tuchman, 1981: 169-186; Butcher vd., 1981, s. 317-325) ele alındığı araştırmalarda, toplumdaki algıya paralel bir şekilde kadınların erkeklere nazaran daha değersiz, ikinci sınıf konumlarının haberlere yansıdığı belirlenmiştir. Öte yandan eşcinsellik konusundaki haberleri ele alan Pearce (1981), İngiliz toplumunun eşcinsellikle ilgili olumsuz algısının haberlerde yer aldığını ve bu haberlerin olumsuz şekilde ele alınmasında, yerleşik ahlaki düzenin korunmasına yönelik bir çabanın bulunduğu saptamıştır (s. 303-317). Sapkınlık olarak algılanan uyuşturucu bağımlılığı (Nunnally, 1981, s. 186-197), alkolizm (Linsky, 1981, s. 197-206) gibi konulara ilişkin haberlerin seçimi ve sunumunda toplumsal-kültürel yargıların hangi ölçüde belirleyici olduğunu ortaya koyan birçok haber üretimi araştırması yapılmıştır.

Söz konusu çalışmaların ortak sonucu medyanın haber üretirken olayın gerçekliğini yansıtmaktan çok, toplumda kabul gören ideolojik algıların belirlediği bir yeniden üretim gerçekleştirdiğidir. Toplumdaki kültürel sınırları koruyan medya, toplumsal çıkarlar adına bazı görüş ve değerleri kabul edilebilir olarak sunarken diğerlerini gayrimeşru olarak tanımlar. Toplumsal değerler açısından sapkın olarak nitelenen bu olaylar medya tarafından dışlanmaz ancak sapkınlıklarına vurgu yapılarak aktarılır. Normal olan sapkın olanla kıyaslanarak, normalin yeniden onaylanması sağlanır (Shoemaker ve Reese, 1997, s. 103-106). Çalışmamızda ideoloji, dil, söylem ve

hegemonyanın medya metinleri yoluyla üretilmesine ilişkin yaklaşımıyla, Kültürel Çalışmalar yol gösterici olmuştur.

Hrant Dink Cinayetine İlişkin Söylem Analizi

Analiz Edilecek Sorunsal

Hrant Dink'in ölümüyle sonuçlanan olaylar 6 Şubat 2004 günü *Agos* gazetesinde Sabiha Gökçen'in binlerce Ermeni yetimden biri olabileceği yolundaki haberle başladı. 19 Ocak 2007 tarihinde ise *Agos* gazetesinin Ermeni asıllı genel yayın yönetmeni Hrant Dink, Ogün Samast adlı silahlı saldırgan tarafından öldürüldü.

Olay, Türkiye'de derin devlet ve milliyetçilik olgularını gündeme taşıdı. Dink'in cenazesinde on binlerce kişi tarafından cinayete tepki olarak atılan "Hepimiz Hrant'ız, Hepimiz Ermeni'yiz" sloganı uzun süre tartışıldı.

Olayın gazetelerde yer aldığı ilk gün olan 20 Ocak 2007 ve 26 Ocak 2007 tarihleri arasındaki farklı ideolojik duruşu olan *Radikal*, *Vakit*, *Tercüman* ve *Hürriyet* gazetelerinin birinci sayfaları örneklem olarak ele alınmıştır. Çalışmanın yapıldığı süre boyunca gazetelerde, Hrant Dink cinayetini konu edinen pek çok haber yayınlanmıştır. Ancak bu haberler oldukça uzun ve birbiri içine geçmiş, kimi zaman birbirinin devamı olarak bir ya da iki paragraftan oluştukları için, bazı haberler tek bir haber analizi içinde incelenmiştir.

Yöntem

Bu çalışmada "Hrant Dink Cinayeti" ile ilgili haberlerin basında nasıl verildiğini göstermek, haber dili-söylem ilişkisini ortaya koymak amacıyla Van Dijk'in eleştirel söylem analizi metodu tercih edilmiştir. Söylem analizi, haber metnini bütünlüğü içinde, bağlamından koparmadan incelemeye yönelik bir tekniktir. Var olan iktidar ilişkilerinin ve toplumda yer alan önyargıların söylem içinde nasıl kurulduğunu açıklamaya yönelirken bu ilişkilerin eleştirilmesinden yola çıkar (İnal, 1996, s. 96).

Van Dijk'a (1988) göre, söylem analizi, dile ve dilin kullanımına dair teorik ve yöntemsel bir yaklaşımı temsil etmektedir. Bu anlamda çözümlemenin konusunu oluşturan söylemler; metinler, mesajlar, konuşmalar, diyaloglar ve haberleşmeler tarafından belirlenmektedir (s. 24). Haberin makro ve mikro yapılarının

çözümlemesini içeren Van Dijk'ın söylem analizi metodu, haberin yapılaşmasını ortaya çıkarmak açısından bütünlüklü bir yaklaşım olarak görülmektedir. Dolayısıyla Van Dijk, haberleri yalnızca metinsel ve yapısal açıdan incelememiş, anlama ve üretim düzeylerinde çözümle ve açıklama getirmiştir (Ülkü, 2004, s. 374).

Van Dijk söylem analizi metodunda haberin makro yapıları tematik ve şematik olmak üzere iki grupta incelenir. Başlıklar, alt başlıklar, spotlar ve haber girişleri incelenirken haberde yer alan temalar tespit edilerek, bu temaların birbiriyle ilişkisini içeren tematik hiyerarşi ortaya çıkarılmaktadır. Makro yapının bir diğer ayağı olan şematik çözümme ise haberin durum ve yorum bölümlerinden oluşmaktadır:

Durum, haber olayı hakkındaki bilgileri içerir ve ana olayın ele alış biçimini değerlendirir. Bağlam ve ardalın bilgilerini içerebilir. Önceki olayların ifade edilmesiyle olayların anlaşılır olmasını kolaylaştırırken, ardalın bilgisinin olmaması olayın tipeştirilmesini sağlar. Sonuç, ana olayın sonuçlarının değerlendirilmesini içerirken, haber kaynakları ve olayın taraflarının sözlü tepkilerine yer verilen yorum bölümleri makro çözümlemenin son kısmını oluşturmaktadır. (Keskin, 2004, s. 392-393)

Mikro yapılar ise, haberlerde oldukça önemli olan cümle yapıları, cümleler arası ilişkiler ve haberde yer alan sözcük seçimlerinden oluşmaktadır. Metnin ses, sözcük, cümle yapısı ve anlamlarını kapsayan mikro yapıda söylem stili ele alınmakta ve aynı konunun farklı bir biçimde nasıl dile getirildiği üzerinde durulmaktadır (Devran, 2010, s. 65). Bu amaçla, sentaktik (sözdizimsel) uyum, kelime (*lexical*) seçimleri ve haberin retorikliği incelenir. Habercilerin sentaktik ve *lexical* seçimleri haberin içine sızan farklı ideolojik söylemlerin açığa çıkmasına yardımcı olmaktadır (İnal, 1996, s. 142). Haberde kullanılan cümlelerin kısa veya uzun, basit veya karmaşık, aktif ya da pasif cümle olmaları ölçütünde yapılan sentaktik çözümleme ile haberin ideolojik doğası ortaya çıkarılmaktadır (Keskin, 2004, s. 393).

Lexical çözümlemede ise sözcük bağlamında sözcüklerin düz ve yan anlamlarının ne olduğu vurgulanırken, benzer anlama sahip sözcüklerin değil de niçin özellikle o sözcüğün tercih edildiği üzerinde durulmaktadır (Devran, 2010, s. 65). Örneğin, “terörist” yerine, “gerilla” sözcüğünün kullanılması muhabirin veya editörün seçimini açığa çıkarır (Van Dijk, 1988, s. 28).

Van Dijk'ın metodunda mikro yapı incelemelerinin üçüncü ayağı *retorik çözümlemesi*, haberin ikna edicilik özelliğini artıran olayın taraf ve tanıklarının yorum

ve sözel tepkilerinin yer aldığı alıntılar, haberin inandırıcılığını artıran sayısal veriler ve fotoğraflardan oluşmaktadır (Keskin, 2004, s. 393). Haberde kullanılan kafiye ve çağrışım gibi sesli işlemler, anlatım koşutluğu gibi söz dizim işlemleri ile kıyas ve mecaz gibi anlambilimsel işlemler, haberin inandırıcılığını arttırmaya yöneliktir (akt: Şeker, 2003, s. 105). Söylem analizinin retoriğe yönelik incelemesi belli bir takım ideolojik görüşleri vurgulamak için kullanılan abartılar/örmeceler gibi biçem figürleri üzerinde yoğunlaşır. Bu biçem figürlerinin hangi ideolojik göndermelere sahip olduğunu öğrenmek için, yine yapılandırdıkları anlamların incelenmesi gerekmektedir (Van Dijk, 2003, s. 75). Etnik kimlik ekseninde Hrant Dink cinayetini konu edinen bu çalışmada, farklı ideolojik duruşa sahip gazetelerde yer alan haberlerin farklılık gösterip göstermediği, haberlerde etnik kimlik belirleyenlerinin neler olduğu, söylem analizi yöntemiyle tespit edilmeye çalışılmıştır.

***Vakit* Gazetesinde Yayınlanan Haberlerin Söylem Analizi**

Vakit gazetesinde Hrant Dink'in öldürüldüğü günden hemen bir sonraki gün olan 20 Ocak 2007 tarihinde gazetenin olayla ilgili ana haberi “Kanlı Eller İşbaşında” başlığıyla manşetten verilmiştir. Haberin spotunda ise olayın durum tanımı “Bu cinayetin, Ermenilerin sözde soykırım iddialarının zirveye çıktığı günlerde işlenmesinin, Türkiye'nin huzur ve istikrarına kastetmesi” şeklindeki ifadelerle yapılmıştır. Yine haberde “saldırının huzur ve demokrasiye yapıldığı” ve “çeşitli grupların halkı kışkırtmaya çalışarak, kimi yayın organlarının da hükümete saldırmayı” ara başlıklarla verilmiştir. Devamının iç sayfadan verildiği bu haberde çeşitli siyasi liderlerin açıklamaları ve cinayete ilgili bilgiler yine ara başlıklarla verilmiştir. Tematik açıdan “kışkırtma” ve “demokrasi” öğelerini ön plana çıkaran başlıkların birinci sayfadan sunulması, okuyucunun haberi okurken bu temalar üzerinden haberi yorumlaması amacını gütmektedir.

Geniş bir metin olarak hazırlanan haber, genel olarak kaynağa dayandırılrsa da zaman zaman yorum içeren cümleler kullanılmıştır. Başbakan Erdoğan'ın “Menfur Saldırı Türkiye'ye Yapılmıştır” ifadesinin haberde sıkça vurgulandığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda haberde resmi söyleme uygun bir yapı bulunmakta, saldırının “sözde Ermeni soykırımı tartışlarının yapıldığı bir döneme rastlamasına” dikkat çekilmektedir. *Vakit* gazetesi sonraki günlerde de sürdüreceği dolaylı

göndermelerle Türkiye'nin huzur ve istikrarına yapılan bu saldırının arkasında kimler olduğunu tartışmaya açmaktadır. Aynı gün yayınlanan diğer haberlerde katil zanlısı ile ilgili bilgiler ve İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde izinlerin kaldırılması yer almıştır.

Vakit 21 Ocak 2007 tarihinde "Bu Oyun Boşa Çıkarılacak" başlıklı haberi, Başbakan Erdoğan'ın sözleri olan "Bu cinayet amacına ulaşamayacak... Milletimiz daha da kenetlenerek, kanlı ellere en güzel cevabı verecektir" spotuyla özetlemiştir. Manşetten verilen bu haberde yine tematik açıdan ön plana çıkarılan anlam "söz konusu cinayete hedeflenen ülkedeki huzuru bozma çabalarının bir sonuç vermeyeceği" düşüncesidir. Başbakan Erdoğan'ın ifadelerinden oluşan haber, Hrant Dink cinayetinin sözde Ermeni soykırımının gündemde olduğu bir süreçte Türkiye'yi hedefleyen bir komplo olduğunu vurgulamaya dönük bir söylem oluşturmaktadır. Bu anlamda haberin retoriğinin "oyun" üzerinden kurulduğu görülmektedir. *Vakit* Hrant Dink cinayetinin failerini dünkü nüshasında olduğu gibi bugün de "kanlı eller" ifadesiyle nitelemektedir.

Gazetenin aynı nüshasında yayınlanan "Tetikçi Yakalandı" başlıklı haberde Hrant Dink'i öldürdüğü sanılan zanlının yakalanmasına ilişkin ayrıntılar aktarılmakta, cinayetin örgüt bağlantısı olup olmadığı, dönemin İstanbul Valisi Muammer Güler'in belirttiği üzere yakalanan zanlının suçunun kesinleşmediği bilgileri verilmektedir. Gazete başlıkta yakalanan katil zanlısını "tetikçi" şeklinde niteleyerek, cinayetin arkasındaki kanlı eller söylemini bu haberde de sürdürmektedir.

Gazetenin 22 Ocak 2007 tarihli nüshasında "Bari Bu Sefer Derine İnin" başlıklı haber manşetten verilmiştir. Haberin spotunda yer alan "Türkiye'deki operasyonlar ve yargılama süreçlerinin sadece tetikçilerle sınırlı kaldığı için kanlı ve karanlık eller istedikleri zaman provokasyona yelteniyor; suikast ve sabotaj düzenletip, Türkiye'yi karıştırabiliyor" ifadeleriyle *Vakit*, bu tarz olayların derinliğine inilmediğine ve yargıya ilişkin eleştirilerini gündeme getirmektedir. Ayrıca "Şemdinli'de bedel ödeyen savcı oldu," "Danıştay tetikçisinin arkası araştırılmadı," "Atabeyler'de derine inilmedi" ara başlıklarıyla haberde savunduğu söylemi güçlendirmektedir. Cinayetin ertesi günü yayınlanan haberlere benzer olarak bu haberde de *Vakit* "kanlı eller" söylemine devam etmiştir. Zira haberin retoriği de aynı şekilde "Türkiye'ye yapılan oyun" olarak oluşturulmuştur.

Vakit 23 Ocak 2007 tarihinde "Arkalarında kim varsa, bir an önce ortaya çıkarılsın" başlıklı haberde Dink cinayeti zanlısı Ogün Samast ve azmettirdiği ileri

sürülen Yasin Hayal'in ailelerinin yaşadığı üzüntüler aktarılmıştır. Haberde ailelerin büyük üzüntü duyduğu bilgisine yer verilirken, başlığa taşınan “arkalarında kim varsa ortaya çıkarılsın” ifadesi haber metni içerisinde yer almamaktadır. Bu bağlamda haberde başlık ve haber metni uyumu gözlemlenmemektedir. Haberde kullanılan başlık gazetenin diğer günlerde de yayınladığı haberlerin devamı niteliğinde olup, *Vakit*'in hakim söylemini sürdürdüğünün göstergesidir. Bu haberin retorik ise dramatize ederek kurgulanma yoluna gidilmiştir. Bu anlamda üst başlıkta kullanılan “Anneler Perişan” ifadesi, duygulara hitap ederken cinayetin arkasındaki kişilerin ortaya çıkarılması için annelerin üzüntüsünün sebep olarak gösterildiği görülmektedir. Aynı gün gazetede yayınlanan “Cerrah: Örgüt bağlantısı araştırılıyor” başlıklı haberde ise İstanbul Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah'ın, cinayetin siyasi boyutu ve örgüt bağlantısının araştırıldığına ilişkin açıklamalarına yer verilmiştir.

24 Ocak 2007 tarihinde gazetede, Hrant Dink'in cenaze töreninin “illegal örgütlerin gövde gösterisi”ne dönüştüğü belirtilerek, “kartel” gazetelerin Trabzon'la ilgili yayınlarının da “linç” halini aldığı bilgisi verilmiştir. Dink'in cenazesine ilişkin ayrıntılar verilirken *Vakit*, Dink'i “En Ayrıcalıklı Türk Vatandaşı” şeklinde nitelendirmiştir. Gazete bu duruma olan tepki ve öfkesini “Maksadını Aştı” başlığıyla manşetine taşımıştır. “Hepimiz Ermeni'yiz” sloganlarını “örgütlerin gövde gösterisi” olarak aktaran gazete, Dink'in cenazesine verilen önemin son dönemlerde vefat eden hiçbir toplum önderinin cenazesine verilmediğini kaydetmiştir. Herhangi bir kaynağa dayandırılmayan bu haber muhabirin yorumlarından oluşmaktadır.

Vakit'te yer alan haberlerin genelini uluslararası güçlere vurgu yaptığı görülmektedir. Ancak gazete 24 Ocak 2007 tarihli nüshasında cinayete ilişkin tartışmaları farklı medya kuruluşları ve muhalif seslere doğru taşımaktadır. “Samastlar Kökten CHP'li” başlıklı haberde Ak Parti Trabzon Milletvekili Mustafa Cumur'un, “Samast ailesinin Milliyetçi ya da cemaat bağlantısı olmadığını, aksine CHP'li oldukları” sözleri aktarılmıştır. Haberde Samastlar'ın “Cumhuriyet Halk Partisi'nin ne olduğunu bilmeyen, Atatürk'ün partisi diye oy veren geleneksel CHP'lilerden olduğu” ifadesi öne çıkarılmıştır.

25 Ocak 2007 tarihli *Vakit* gazetesi birinci sayfada cinayete ilişkin tek haber yayınlamıştır. “5 Tutaklama” başlıklı bu haber gazetenin iç sayfasına “Samast'ı azmettirdiği öne sürülen Yasin Hayal'in Adliye'ye getirilirken, Orhan Pamuk akıllı

olsun” spotuyla taşınmıştır. “Cenazedeki Pankarta Tepki” ara başlığıyla “Hepimiz Ermeni’yiz” şeklindeki sloganları iktidar ve muhalefet partilerinin sert şekilde eleştirdiği belirtilmiştir. Böylelikle gazete bu sloganlara karşı geliştirdiği söylemi bu haberde de devam ettirmiştir. *Vakit* gazetesi 25 Ocak 2007 tarihinde cinayete ilişkin haber yayınlamanın yanı sıra “Arşiv” başlığıyla iç sayfalarda diğer gazetelerin cinayete ilişkin haberlerini eleştirel bir dille yorumlama yoluna gitmiştir. Örneğin “Türbanlılar aklına geldi” başlığıyla verdiği bir haberde Yalçın Doğan’ın yazılarına yorum yapılmıştır. “Türbanlılar ve mini etekliler, kravatlılar ve yakalılar... Bu bir cenaze töreni değil. Cenaze töreninde hepimizin hayatını gördü” şeklindeki yazıya “Yalçın Doğan, cenaze dolayısı ile bu ülkede başörtülü vatandaşlar olduğunu da gördü” yorumu getirilmiştir. Dink cinayeti ile türban meselesi arasında kendince anlamlı bir bağ kuran gazete, İslami ideolojisi bağlamında diğer gazetelerin haberlerini sert bir dille eleştirmiştir.

26 Ocak 2007 tarihli *Vakit* gazetesinin birinci sayfasında Dink cinayetine ilişkin bir habere rastlanmamıştır. Ancak gazetenin iç sayfalarında “Arşiv” isimli cinayete ilişkin diğer yayın organlarının haberlerinin konu edindiği sayfa bu tarihte de yayınlanmıştır. *Vakit* yine benzer bir tavır sergileyerek, Dink cinayetine ilişkin haberleri “Müslümanlık” söylemleri üzerinden değerlendirmeye devam etmiştir. Mehmet Y. Yılmazın yazısının yorumlandığı “Demek ki, o kalabalığın Türklük ve Müslümanlıkla ilgisi yokmuş Yakup efendi!” başlıklı haber, Yılmaz’ın “ O kalabalıklar içinde bir tane bile Türk bayrağı ve türbanlı kadın göremedim” ifadeleri üzerinden yapılandırılmıştır. *Vakit* böylelikle “Hepimiz Ermeni’yiz” diyen protestocuların Türk ya da Müslüman olamayacaklarını vurgulayarak, sert bir şekilde eleştirmektedir.

***Radikal* Gazetesinin Söylem Analizi**

20 Ocak 2007 tarihli *Radikal* gazetesinde Hrant Dink suikastına ilişkin ilk haber “Eserinizle gurur duyun” başlığıyla manşetten verilmiştir. “İrkçuların hedefi Hrant Dink üç kurşunla katledildi” üst başlığının kullanıldığı haberin alt başlığında da “Fikirleri nedeniyle adliyelerde sürünürken Dink’e saldıranlar, hedef gösterenler muradına erdi. Kardeşlik timsali 1954 doğumlu Dink artık yaşamıyor” ifadeleri yer almaktadır.

Haberde 301.⁶ maddeye işaret ederken Dink'in "adliyelerde sürüdüğü" vurgulanmaktadır. Öte yandan Dink'in yayın yönetmeni olduğu *Agos* gazetesinde yayınlanan bir yazısında, Atatürk'ün manevi kızı Sabiha Gökçen'in Ermeni olduğunu yazması üzerine tartışmalar başlamıştır. Bunun sonucunda birçok medya kuruluşunda Dink'i hedef alan haberlerin yayınlanması üzerine, Dink milliyetçi gruplar tarafından tehdit edildiğini söylemekteydi. Gazetede bu olaylara da dayanılarak üst başlığında "İrkçuların hedefi Hrant Dink" ibaresi kullanılmaktadır. Birinci sayfasının tamamını Dink suikastına ayıran *Radikal*, örtük bir dille olsa da Dink'in yargılandığı süreç boyunca aleyhinde yayın yapan diğer medya organlarını eleştirmektedir.

21 Ocak 2007'de birinci sayfasının tamamını Hrant Dink cinayetine ayıran *Radikal* gazetesi, "Acı, çaresizlik ve klişeler" başlıklı haberde siyasilerin cinayete ilgili ifadelerine ve diğer gazetelerin manşetlerine yer vermiştir. "Ne gerekiyorsa yapılacak," "Saldırı toplumun huzuruna," "Türkiye düşmanlarının işi," "Failler mutlaka bulunacak," "Bu kurşun hepimize," "Yine kanlı senaryo," "Büyük provokasyon" gibi ifadeler, büyük puntolarla sayfanın 2/3'ünü kaplayan haber fotoğrafının üzerine simetrik bir şekilde yazılmıştır. Bu anlamda haberin retorisi diğer gazete ve siyasilerin ifadelerini sorgular bir dille kurulmuştur. Öte yandan gazetenin birinci sayfasının tamamını Hrant Dink cinayetine ayırması, olayın gazete için ne denli önemli olduğunun göstergesidir.

Aynı gün gazetede sürmanşetten "Dink bir çocuğa vurdurulmuş" başlıklı haber verilmiştir. Dink cinayetinin zanlısının yakalandığını duyuran bu haberde başlıkta yer alan "vurdurulmuş" ifadesi dikkat çekmektedir. Cinayet zanlısı Ogün Samast'ın suçunu itiraf etmesine rağmen, "vurdurulmuş" kelimesiyle olayın arkasında azmettiricilerin olduğunun ima edildiği bu haberde, altı kişinin daha gözaltına alındığı belirtilerek "Zanlıların Alperen Ocakları üyesi olduğu" söylemi bilinmeyen bir kaynağa dayandırılarak verilmiştir. Haberin hem başlığı, hem de ana metni edilgen bir yapıda kullanılmıştır. Kaynak açıkça belirtilmemiş, haberin bir bölümü muhabirin iddiaları şeklinde kaleme alınmıştır. Böylelikle haberde açıklık ve kesinlik bulunmamakla birlikte, iddialar bilgi olarak verilmektedir.

---

⁶ **MADDE 301 - (1)** Türklüğü, Cumhuriyeti veya Türkiye Büyük Millet Meclisini alenen aşağılayan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini, Devletin yargı organlarını, askeri veya emniyet teşkilatını alenen aşağılayan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Türklüğü aşağılamanın yabancı bir ülkede bir Türk vatandaşı tarafından işlenmesi halinde, verilecek ceza üçte bir oranında artırılır.

(4) Eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz.

22 Ocak 2007 tarihli *Radikal* bugünkü ana haberini, Hrant Dink cinayetinin katil zanlısı Ogün Samast'ın Trabzonlu olmasından yola çıkarak kurgulamıştır. “Trabzonlular niye bu kadar alingan” başlıklı haberin üst başlığı ise “Ses getiren şiddet olayları hep Trabzon'da” cümlesidir. Aynı haber gazetenin iç sayfalarında “Karadeniz'in hırçın çocuklarını kim kullanıyor?” başlığıyla verilmiştir. Haberde önceden Trabzon'da yaşanan benzer olaylar belirtilerek, (Trabzon'a Mc Donald's bombalandı, eylem yapan TAYAD'lılar linç edilmeye çalışıldı, rahip Santaro öldürüldü) Trabzon'da milliyetçilik sömürüsüyle gençlerin şiddet içeren eylemlere sürüklendiği örtük bir dille vurgulanmaktadır. Haberde söz konusu Trabzon'daki şiddet genellemesine, Vali Hüseyin Yavuzdemir'in 2006'da Trabzon'da oynanması planlanan Türkiye-İsrail ümit milli maçının “bazı olumsuz gelişmeler yaşanabileceği” düşüncesiyle başka ile alınması isteği, kaynak olarak kullanılmıştır. “Milliyetçilik sömürüsü” ara başlığıyla Samast'ın bir süre futbol oynadığı Pelitspor'un Basın Sözcüsü Hüseyin Hacıoğlu'nun gençlerin milliyetçi duygularının kullanıldığını düşündüğünü belirten değerlendirmesi aktarılmıştır. Bu bağlamda, *Radikal* gazetesi Trabzonlu gençlerin milliyetçilik duygularıyla beyninin yıkandığını vurgulamaktadır. “Arkadaşı: 1,5 ay önce bir adamın fotoğrafını gösterip öldüreceğim dedi” başlıklı haberde Samast'ın arkadaşının olayla ilgili ifadeleri aktarılmaktadır. Haberde bir gencin mahalledeki tek üniversiteli olduğu, 90'ların çokluğu ve yarısına yakınının okuldan terk olduğu bilgileri verilmektedir. Haberde eğitimin vurgulandığı dikkat çekerken, şiddetin eğitimsizlikle ilişkilendirildiği gözlemlenmektedir.

Aynı tarihli *Radikal*'de “Hayal azmettirmiş!” başlıklı haberde Zanlı Ogün Samast'ı üç yıl kadar önce Mc Donald's'a bomba atan Yasin Hayal'in azmettirdiği iddialarına yer verilmiştir. Mikro yapının bir ayağı olan *lexical* çözümlemeye göre “iddia etti”, “ileri sürdü” gibi filler kullanıldığında muhabir veya editörün, bu açıklamalara katılmadığı dolaylı olarak hissedilmiş olur. Zira bu haberde de “Hayal'in azmettirdiği ileri sürüldü” şeklindeki ifadeden muhabirin buna tam olarak katılmadığı anlaşılmaktadır. Şematik çözümlemede ise cinayete ilgili arka plan bilgisi olarak cinayette ismi geçen kişilerin BBP (Büyük Birlik Partisi) ile bağlantılı oldukları verilmiştir. “BBP'yle bağlantılılar” ara başlığında Samast ve Hayal'in resmi üye olmamalarına karşın BBP'nin gençlik örgütleriyle bağlantılı olduklarını, Hayal'in MHP (Milliyetçi Hareket Partisi) Pelitli ilçe Başkanlığı'nda çaycılık yaptığı bilgileri

verilmektedir. Böylelikle konunun algılanış biçimi etkilenmeye çalışılmış, ilk günden itibaren cinayetin nedeninin ırkçılık ve milliyetçilik olduğunu vurgulayan gazete bu haberde de benzer bir tavır sergilemiştir.

23 Ocak 2007 tarihli *Radikal* gazetesi “Cerrah örtbas ediyor” başlığıyla İstanbul Emniyet Müdürü’nün ilk başta söylediği “cinayette siyasi boyut ve örgüt yok” sözlerini geri çektiği bilgisi verilmektedir. Cinayetin ırkçılıkla ilişkili olduğunu savunan *Radikal* gazetesi, Cerrah’ın açıklamalarına oldukça tepki göstermiştir. “Kaynaktan düzeltme” ara başlığıyla verilen haberde Cerrah’ın öğle saatlerinde “Cinayetin siyasi boyutu ve örgüt ilişkisi yok. Zanlı, milliyetçi duygularla cinayeti işlemiş” dediği ancak, Vali’nin soruşturmayı örgütlü suçlar savcısının yürüttüğünü hatırlatması üzerine, Cerrah’ın aynı gün öğleden sonra bu sözlerini düzelttiği aktarılmaktadır.

Milliyetçilikle ilgili yapılan açıklamaların düzeltilmesine rağmen gazete bir başka haberini “İki milliyetçinin hali” başlığıyla vererek tepkisini sürdürmeye devam etmiştir. Ogün Samast’ı azmettirdiği iddia edilen Yasin Hayal’e ilişkin bilgilerin aktarıldığı bu haberde tematik açıdan “Milliyetçi muhafazakâr” söylemi ön plana çıkarılarak, Hayal’in ailesinin milliyetçi muhafazakâr bilindiğinin altı çizilmiştir. Zira bu bilgi şematik açıdan olayın arka plan bilgisi olarak da sunulmaktadır. Bu haberde, söylenti ve yorum içeren ifadelerin kesinmiş gibi verilmesi haberde nesnel bir yaklaşımı zedelemektedir.

24 Ocak 2007 tarihinde gazetede Hrant Dink’in cenaze törenine ilişkin haberlere ağırlık verilmiştir. Gazetenin ana haberi “İstanbul İstanbul olalı böyle tören görmedi Hrant Dink’i 100 bin kişi uğurladı” başlığıyla verilmiştir. Başlıkta bir şarkının kelimelerinin değiştirilerek kullanılması ve törene 100 bin kişinin katıldığı vurgulanması haberin retorikini güçlendirmeye ve haberin okuyucu tarafından daha iyi özümsemesini sağlamaya yönelik bir tutum olduğunu söylemek mümkündür. Cenaze törenine ilişkin yayınlanan haber gazetenin birinci sayfasının tamamını kaplamaktadır. *Radikal* yine cinayeti ne kadar önemsediklerini bu şekilde göstermiştir. Aynı haber iç sayfada “Bu tabloda bir tek Hrant Dink’in gülen yüzü eksik” başlığıyla verilmiştir. Haberin spotunda Dink’in cenaze töreninin eşsiz olduğu vurgulanarak 100 bin kişilik tablonun ellerinde Türkçe, Kürtçe, Ermenice “Hepimiz Hrant’ız, Hepimiz Ermeni’yiz” yazılı dövizlere dikkat çekilmiştir. Haber fotoğrafında da bu görüntüler kullanılmıştır. Hikâye diliyle yayınlanan bu haberde, sessiz yürüyüş kararının faşizmi ve ırkçılığı lanetleyen sloganlarla delindiği, gösterinin ırkçı saldırıya karşı tepki, ortak bir yurttaş

tavrı olduğu bilgileri verilmektedir. Haberde Hrant Dink “Türkiye evladı” ifadesiyle tanımlanmaktadır. *Radikal* gazetesi cinayetle ilgili tüm haberlerinde etnik kimliklere karşı geliştirilen olumsuz söylemlere eleştirel bir tavır sergilemektedir. Bu tavrını net bir ifadeyle dile getirdiği görülmektedir.

25 Ocak 2007 tarihli *Radikal*'de “Bu ne cüret!” başlıklı haberde Hrant Dink cinayetinin azmettiricisi Yasin Hayal'in, “Orhan Pamuk akıllı olsun” diye bağırdığı aktarılmaktadır. Haberin üst başlığında ise “Devlet, Hayal'in tehdidini duydu mu?” ifadeleri yer almaktadır. Hayal'in bu tehdidini sorgulayan gazete “Neye güveniyor?” ara başlığıyla, Trabzon'da yargılanırken yeni eylemler yapacağını ilan ettiğini hatırlatılmaktadır. Gazetede “bombacı” olarak tanımlanan Hayal'le ilgili bu haber iç sayfada “Azmettirici Hayal'in gözünü kan bürümüş” başlığıyla verilmiştir. Adliyeye girerken “Orhan Pamuk akıllı olsun” diye bağıran Hayal'in, çıkarken de “çok huzurluyum” dediği bilgilerinin verildiği haberde, Ogün Samast'ın pişman olduğu da aktarılmaktadır.

Radikal aynı gün “Vali kararı verdi bile” başlıklı bir diğer haberde, Trabzon Valisi Hüseyin Yavuzdemir'in “cinayetin amatörce işlenip, arkasında ideolojik bir örgütün olmadığı” yönündeki açıklamasına tepki göstermektedir. Yetkili savcı ve İstanbul Valisinin bu tür açıklamalara müdahale ettiğinin belirtildiği haberin Vali Yavuzdemir'in bu açıklamalarını olumsuz bir dille eleştirdiği göz önünde bulundurulduğunda şematik açıdan haber metninin durumdan çok yorum kısmından oluştuğunu söylemek mümkündür. Aslında gazete cinayetle ilgili kendi geliştirdiği söylemlere ters düşen bu açıklamalara tepki göstermektedir. Çünkü gazete ilk günden bu yana cinayetin sebebini “ırkçılık” ve “milliyetçilik” olarak göstermektedir. Böylelikle *Radikal*'n ürettiği haberlerin büyük bir kısmının, konunun algılanış biçimini bu yöne sürüklemesi bakımından nesnel olduğunu söylemek mümkün değildir.

Radikal gazetesinin 26 Ocak 2007 tarihinde birinci sayfada “301 utancı bitsin” başlıklı haber yayınlamaktadır. Haberin alt başlığında “TÜSİAD'dan hükümete açık çağrı: Demokrasiye sahip çıkmak isteniyorsa, ilk iş 301'in yarattığı utançtan kurtulmak olmalı. Teslimiyet, karamsarlığa itiyor” ifadeleri yer almaktadır. Haberde tematik açıdan ön plana çıkarılan anlam 301. maddenin demokrasiyi gölgelediği düşüncesidir. 301. madde ise “utanç” olarak haber metninde işlenmiştir. “Ankara'da ışık yok”

başlıklı bir başka haberde ise 301'in⁷ kalkmasına ilişkin gelişmeler AKP ve CHP cephesinden değerlendirilmektedir. Aynı haber iç sayfaya “Bu gidişle 301 daha çok can yakar” başlığıyla taşınmaktadır. Haber metninde, AKP'nin 301'de değişiklik için somut adım atmadığı belirtilirken, CHP'nin maddeye dokunulmasına karşı çıktığı bilgisi verilmektedir. Söz konusu siyasiler gazeteğe göre “Milliyetçi oyları kaybederiz” endişesiyle maddeye dokunmamaktadır. Ayrıca haberde 301'den açılan davaların 12'sinin mahkûmiyetle sonuçlandığı bilgisi verilmektedir. *Radikal* gazetesinin ideolojik tavrının diğer haberlerde olduğu gibi bu haberde de etkisini gösterdiği görülmektedir. Gazete Dink cinayetine ilişkin haberlerinin büyük çoğunluğunda cinayetin nedeni olarak “milliyetçiliği” göstermektedir. Haber kaynaklarını ve haberin dilini bu söylemini güçlendirecek şekilde kullanmıştır. Bu anlamda gazetenin cinayete ilişkin yayınladığı haberlerin, nesnellikten uzak bir dille kurgulandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

***Tercüman* Gazetesinin Söylem Analizi**

20 Ocak 2007 tarihli *Tercüman* gazetesinde Hrant Dink cinayetine ilişkin yayınlanan ilk haber “Bu kurşunlar Türkiye'ye” başlığıyla sürmanşetten verilmiştir. Haberde tematik açıdan ön plana çıkarılan anlam Hrant Dink'in “Türk vatandaşım” şeklindeki sözleridir. Yine sentaktik çözümlemeye göre “Hrant Dink'in AB'de Türkiye'den yana çıktığı için öldürüldüğü” haberin arka plan bilgisini oluşturmaktadır. Aynı haber gazetenin iç sayfasına “Türkiye düşmanları Hrant Dink'i öldürdü” başlığıyla taşınmıştır. *Tercüman*, “Türkiye'yi parçalamak isteyenlerin son oyunu: Ermeni asıllı Türk vatandaşı gazeteci Hrant Dink, arkasından sinsice yaklaşp kurşun yağdıran bir hain tarafından öldürüldü. Dink'in ölümü tüm ülkeyi yasa boğdu” ifadeleriyle cinayetin durum bilgisini yapmaktadır. Cinayeti kanlı ellerin yaptığı oyun olarak tanımlayan gazete, özellikle “sinsice” kelimesinin altını çizerek kendi egemen söylemini pekiştirmiştir.

21 Ocak 2007 tarihli *Tercüman*'da Dink cinayetinin arkasındaki sebepleri “milliyetçilik” olarak değerlendiren diğer gazetelerin söylemleri eleştirilmiştir. Milliyetçi ideolojiden beslenen gazete, bu duruma karşılı oldukça tepkili yaklaşmıştır. “Katil Ermeni” başlığıyla manşetten verilen haberin üst başlığı ise “Suikastçı:

---

⁷ Hrant Dink cinayeti kapsamında sık sık gündeme gelen Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 'Türklüğü aşağılamayı' suç sayan 301. maddesi 01.05.2008 tarihinde değişmiştir.

Milliyetçi, derin devlet diyenler hesap versin” ifadeleriyle oluşturulmuştur. Katil zanlısı Ogün Samast’ın net bir ifadeyle Ermeni olduğunun altı çizilmiştir. Haberin retorığı de bu doğrultuda çizilmiştir.

Gazete egemen söylemini güçlendirmek amacıyla birinci sayfasından “Katil devlet sloganıyla 2 saatte 5 bin kişi nasıl toplandı?” sorusunu gündemine taşımıştır. Başlıkta sorulan soru, üst başlıktaki “Sanki suikastı biliyorlardı” ifadesiyle cevaplanmıştır. Tematik açıdan bu haberde ön plana çıkarılan anlam “Cinayetin hemen ardından aralarında PKK ve DHKP/C’nin de bulunduğu terör örgütlerinin halkı sokağa dökmek için harekete geçtiği”dir. Haber makro yapının bir ayağı olan şematik çözümleme açısından incelendiğinde ise durumdan çok yorum içeren ifadelerden oluştuğu görülmektedir. Yine gazete bu haberdeki söylemini güçlendirmek için “Bu iğrenç cinayet kimlerin ekmeğine yağ sürdü?” başlığıyla başka bir soruyu ön plana çıkarmaktadır. Ana metinde ise cinayetin arkasında Diaspora ya da PKK’nın olabileceği kimliği belli olmayan “uzmanlar”a dayandırılarak kaleme alınmıştır. Böylelikle haber okunduğunda, PKK veya Ermeni Diasporasının cinayeti işlemiş olabileceği sonucu çıkmaktadır. İddialar ve söylentilerin kesin bilgilermiş gibi sunulduğu bu haber nesnel bir yaklaşımı zedelemektedir.

22 Ocak 2007 tarihli *Tercüman*’ın cinayete ilişkin haberi “Cinayette kafa karıştıran sorular” başlığıyla manşetine taşımıştır. “Katil profesyonel mi?”, “Arkasında kimler var?”, “Başkaları var mıydı?” soruları haberde ara başlıklarla ön plana çıkarılmıştır. Bu sorular ekseninde cinayeti sorgulayan *Tercüman*, “Samast’ın profesyonel gibi davranmamasına rağmen cinayetin önceden planlandığı her açıdan kendini gösteriyor” şeklinde yorumlar yapmaktadır. Ayrıca haberde cinayetin arkasında uluslararası örgütlerin olduğu da kuvvetli bir ihtimal olarak işlenmiştir. Gazete hâkim söylemini neredeyse tüm haberlerinde yineleyip, cinayeti dış güçlerin işlettiğine yönelik keskin bir dil benimsemiştir. Şematik çözümleme açısından incelendiğinde cinayete ilgili arka plan bilgisinin “dış güçler” olarak verilmesi, gazetenin okuyucu üzerinde bu fikrin hakim olmasını istemesinden kaynaklandığı görülmektedir.

23 Ocak 2007 tarihinde *Tercüman* gazetesi “Cinayet arapsaçına döndü” başlıklı haber metninde, İstanbul Emniyet Müdürü Cerrah’ın cinayetin “örgüt bağlantısının olmadığı, milliyetçi duygudan kaynaklandığı” açıklamasının ardından, İstanbul Valisi Güler’in cinayet soruşturmasını örgütlü suçlara bakan savcının yürüttüğü sözleri yer

almaktadır. *Tercüman* ısrarlı bir şekilde cinayetin ardında dış güçlerin olduğunu söylemini sürdürmeye devam etmektedir. “Git, vur diyenler karanlıkta”, “Simit parası yok, silahı var” ara başlıklarıyla cinayetin halen daha çözülememesini eleştirmektedir.

Gazetenin aynı nüshasında, katil zanlısının Trabzon’dan çıkmasının ardından diğer gazetelerin Trabzon’a ilişkin yaptığı eleştiriler gazetede “Trabzon hedef oldu” başlıklı haberde yorumlanmıştır. Trabzon’a yönelik bu tarz söylemlerin geliştirilmesinin arka plan bilgisi olarak ‘Trabzon’un teröre dik durması’ verilmiştir. Gazete milliyetçiliğe olumsuz geliştirilen her türlü söylemi sert bir üslup benimseyerek eleştirmiştir. Haberde Trabzon “Karadeniz’in milliyetçi kalesi” olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda *Tercüman* gazetesi “bölücüye karşı amansız mücadele vermesinin diyetinin ödetilmek istendiğini” vurgulayarak haberin retoriğini Trabzon’u kahramanlaştırarak oluşturmuştur. Gazetenin milliyetçi egemen söyleminin açık bir şekilde sergilendiği bu haber muhabire ait ya da editöryal yorum içermektedir. Aynı gün “Acılı anne haykırıyor” başlığıyla verilen bir başka haberde katil zanlısı Ogün Samast’ın annesinin oğlunun kandırılıp, kullanıldığı sözleri verilmektedir. Haberin retoriği ise annenin sözlerinin “annelik sezgisi” olarak verilmesi bakımından, anlambilimsel öğeler kullanılarak güçlendirilmiştir.

Hrant Dink’in cenazesinin kaldırılmasından bir sonraki gün olan 24 Ocak 2007 tarihinde ise *Tercüman* gazetesi, cenazede “Hepimiz Ermeni’yiz” sloganlarına tepkisini “Hepimiz Türk’üz” ifadesini sürmanşetten, büyük ve farklı bir yazı tipi kullanarak göstermiştir. Haberin spotunda bu pankartı açanlar “İçimizdeki hainler” olarak nitelenmiştir. Ana metinde ise “kirli ellerin Türkiye’yi parçalamak için sıktırdığı kurşunlara hedef olan Hrant Dink’in cenazesindeki, “Hepimiz Ermeni’yiz” sloganlarıyla yeni bir bölücülük başlatılmaya çalışıldığı” tematik açıdan ön plana çıkmaktadır. Büyük bir kısmı muhabirin iddiaları şeklinde kaleme alınan bu haber de çıkarım içeren yorum cümlelerinden oluşmaktadır.

24 Ocak 2007 tarihinde *Tercüman*’da yayınlanan bir diğer haberde Hrant Dink cinayetine gösterilen ilginin şehit cenazelerinde gösterilmemesi eleştirilmiştir. “Onların günahı ne?” başlığıyla verilen haber metninde “Bir Mehmetçik şehit düşmüş, karda kışta vatani için oradaymış. Analar onları vatani için doğurmuş. Onlar da vatanları, onlarda bu vatan topraklarında yaşayanların huzuru için canlarını vermiş...” şeklinde

hamasi bir söylem benimsenmiştir. Şehitlerin resimlerinin verildiği bu haberde gazete iki olay arasında anlamlı bir bağ kurarak protestocuları sert bir dille eleştirmiştir.

25 Ocak 2007 tarihli *Tercüman* “Türk halkı haykırıyor” manşetinin altına “Türk’üm diyemeyen defolsun gitsin” yazmıştır. Haberin spotunda “Hrant Dink’in cenazesinden rant uman bölücülerin binlerce yıllık beraberliğe nifak sokan ‘Hepimiz Ermeni’yiz’ sloganlarına karşı *Tercüman*’ın “Hepimiz Türk’üz” manşeti, kirli oyunu bozdu, milletin sesi oldu” ifadeleri yer almaktadır. Gazetenin bu haberi gayet sert ve argo bir dille kaleme aldığı göz önünde bulundurulduğunda herhangi bir profesyonellik kaygısı gütmeyeceğini söylemek mümkündür. Haberin iç sayfadan verilen devamında ise çeşitli illerden bu görüşü destekleyen kişilerin yorumları bulunmaktadır. Ayrıca gazete 24 Ocak 2007 tarihli manşetinin yapıştırıldığı bir dükkan ve arabanın resmini yayınlamıştır. Gazetecilik ahlakına sığmayacak ölçüde siyasi bir partinin yayın organı şeklinde yayın yapan gazete, Türk ve bölücü kutuplaşmasına sebebiyet veren bir söylem benimsemiştir.

Aynı gün “Şehit cenazelerinde neden yoksunuz?” başlığıyla yayınlanan haber, Devlet Bahçeli’nin cenazeye ilişkin değerlendirmelerinden oluşmaktadır. “Bahçeli’den TÜSİADçılara öfke” üst başlıklı haberin ana metninde, Bahçeli’nin “Dink cinayetinin siyasi amaçlar için kullanıldığı” ve “TÜSİAD PKK’nın siyasi hedeflerini benimsiyorsa siyasi parti kurup Türk milletinin önüne çıksın” sözleri yer almaktadır. Yorum bulunmayan bu haber birincil kaynak ifadelerinden oluşmaktadır. Ancak gazete sadece kendi egemen söylemini destekleyen kaynaklara yer vererek, dengelilik ve tarafsızlığı ciddi ölçüde göz ardı etmektedir.

Tercüman gazetesi 26 Ocak 2007 tarihli haberlerini de hamasi bir dille oluşturmaya devam etmiştir. “Sinsi Plan” manşetinin altında yazan “Tuncer Kılınç Paşa, Hrant Dink cinayetini *Tercüman*’a yorumladı: Türkiye’ye sinsi etnik ayrımcılık tuzağı kuruldu. Psikolojik baskı harekâtı başlatıldı. Amaçları ülkeyi parçalamak” sözleriyle egemen söylemiyle örtüşen kaynakların cinayete ilişkin değerlendirmelerine yer vermektedir. *Tercüman*, haberlerinin inanılabilirliğini güçlendirmek için “Hepimiz Türk’üz,” “Türk halkı haykırıyor” manşetlerine okurlardan birçok teşekkür geldiği bilgisine yer vermiştir. Haberde yorum içeren ifadeler yer almamaktadır ancak, Tuncer Kılınç’ın cinayete ilişkin değerlendirmelerinin içinden başlığa taşınan ifadenin tırnak kullanılmadan verilmesi, muhabirin örtük bir şekilde bu yoruma katıldığını

göstermektedir. Ayrıca gazetenin gerek kaynak olarak kullandığı malzemeler, gerekse ana metin içerisinde başlık ve spota taşıdığı ifadelerden de anlaşılacak olduğu gibi tematik açıdan bu anlamları daha önemli kılmaktadır. Bu da belli bir temanın haberin tümüne egemen olması ve haberin okuyucu tarafından hakim temanın egemenliği altında anlamlandırılması demektir.

26 Ocak 2007’de *Tercüman*, bir önceki gün manşetinde yer verdiği, MHP Lideri Bahçeli’nin TÜSİAD’a verdiği tepkiyi tekrar birinci sayfadan yayınlamıştır. “Bahçeli’den TÜSİAD’a tokat gibi cevap” başlıklı haberde yer alan bilgiler birebir bir önceki günkü haberle örtüşmektedir. “Önerileri etnik temelde ayrılıkçı siyaset isteyen PKK’nın stratejisiyle uyuyor” alt başlığı da aynı ifadelerle oluşturulmuştur. Haberin retoriğinde kullanılan Bahçeli’nin sözlerine yönelik “tokat gibi” benzetmesi haberin inandırıcılığını arttırmaya yöneliktir. Aynı gün “Trabzon bu oyunu bozar” başlığıyla verilen bir başka haberde tematik açıdan Trabzon’un “milliyetçi ve muhafazakar” olduğu ön plana çıkarılan anlamdır. Haber metni Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Mustafa Şadan Eren’in değerlendirmelerinden oluşmaktadır. Eren’in sözleri gazetenin egemen söylemine uygun düşecek şekilde başlığa ve ara başlıklara taşınmıştır. Genel olarak gazete Dink’e ilişkin haberlerde geliştirdiği “milliyetçi” söylemini propagandist bir dille sürdürmüştür.

Hürriyet Gazetesi Söylem Analizi

Hürriyet gazetesi 20 Ocak 2007 tarihli nüshasında Dink cinayetine ilişkin ilk haberlere birinci sayfanın tamamında yer vermiştir. “Katil Vatan Haini” başlıklı gazetenin ana haberi sürmanşetten verilmiştir. Haberin spotunda yer alan “Hainler yine Türkiye’yi ve demokrasiyi hedef aldı” ifadesi tematik olarak haberde ön plana çıkarılan anlamdır. Gazete Dink cinayetini işleyen ya da işleyenleri “Vatan Haini” olarak nitelendirmektedir. Dink’in Ermeni kimliğinden ötürü bu cinayetin “Türkiye’deki huzuru ve demokrasiyi hedef aldığı”nın altı çizilmektedir. Cinayete ilgili detaylara yer verilen yine birinci sayfadan verilen “Umut kamerada” başlıklı haberde ise “İstanbul’un Göbeğinde,” “Önce Gelip Sormuş,” “Koruma İstemiyordu,” gibi ara başlıklarla olay detaylandırılmıştır. Genel olarak konunun ana hatlarıyla ele alındığı bu haberlerde yorumdan uzak bir dil tercih edilmiştir.

21 Ocak 2007 tarihli *Hürriyet*'te sürmanşetten “Yakalandı” başlığıyla verilen haberde cinayet zanlısının TV’lerde yayınlanan görüntüsü üzerine yakalanan katil zanlısını babasının ihbar ettiği bilgisi verilmektedir. Haberde tematik açıdan ön plana çıkarılan anlam ise, zanlı Ogün Samast’ın 2004’te Trabzon’da McDonalds’ı bombalamaktan 6 yıl 8 ay hüküm giyen Yasin Hayal’in arkadaşı olduğudur. “Katil, bankadan dönüşte vurdu” başlıklı bir diğer haberde ise yine olayla ilgili detaylara yer verilmektedir. *Hürriyet* gazetesi genel anlamda Hrant Dink’i “Ermeni cemaatinin gazetesi *Agos*’un Genel Yayın Yönetmeni” olarak tanımlamaktadır. Haberlerde Dink’le ilgili yorumsal ifadeler yer vermediği gözlenirken, Dink’e ilişkin olumlu bilgiler yer almaktadır. Birinci sayfada yer alan “En Anamlı Vasiyet” başlıklı haberde ise *Agos* gazetesinin yaptığı açıklamalara yer verilmiştir. Bu açıklamalar üzerine cenazede slogan atılmaması, pankart açılmaması istendiğinin altı çizilmiştir. Haberde tematik açıdan ön plana çıkarılan bir başka anlam ise 301. maddedir. Cinayet üzerine Başbakan’ın talimatıyla, 301. maddeden yargılanan tüm popüler isimlere İstanbul Emniyeti’nin polis koruması tahsis ettiği bilgisine haberde yer verilmektedir. Ülke içi ve ülke dışında cinayetin uyandırdığı tepkilere yer veren *Hürriyet*, yine haberlerinde yorumdan uzak bir dil kullanmayı tercih etmiştir.

Hürriyet’in 22 Ocak 2007 tarihli nüshasında sürmanşete, katil zanlısı Ogün Samast’ın cinayete ilişkin ifadeleri taşınmıştır. “Abi Gittim Vurdum” başlıklı bu haberde Ogün Samast’ın sorguda jandarma kamerasına “Psikopat Pozu” verdiğinin altı çizilmiştir. Söz konusu fotoğrafı sayfasında da yayınlayan *Hürriyet*, haberin spotunda Samast’ın “Hiçbir şey yapmaya gerek yok abi. Gittim, direkman vurdum” sözlerini aktarmıştır. Yine aynı haberde “Yasin Abi Bunları Duymasın” ara başlığıyla Samast’ın ifadesi sırasında Yasin Hayal’in kendisine silah verdiğini ve “Gazan mübarek olsun” diyerek uğurladığını söylediği, bunları anlatırken ise sık sık “Yasin abi bunları duymasın” dediği belirtilmektedir.

Aynı gün gazetenin birinci sayfasında “Oğluma yeni ayakkabıyı kimler aldı” başlığıyla verilen haberde İstanbul Valisi Muammer Güler’in olayla ilgili verdiği bilgilere yer verilmiştir. “Ogün Samast’ın annesinin “Oğlumun böyle yeni ayakkabıları yoktu, birisi yeni almış” sözleri üzerine Güler’in bu konuyu araştırdıklarını belirtmesi haberde tematik açıdan ön plana çıkarılarak cinayetin arkasında birilerinin olduğu vurgulanmıştır. Zira haberde “Ermeni değil Sam Esti’den Geliyor” ara başlığıyla

Samast ailesinin Ermeni değil, 1000 yıllık bir Türk ailesi olduğu yine Güler'in sözleriyle belirtilmiştir. Bu ifadeler ise "1000 yıllık" sözüyle güçlendirilmeye ve inandırıcılığı artırılmaya çalışılmıştır. Aynı haberde "Birbirini Dolduruşa Getiren Çocuklar" ara başlığıyla Vali Güler'in olayın arkasında herhangi bir örgüt bulunmadığı, daha önce birlikte olduğu kişilerden birinin Samast'ı azmettirdiği sözleri verilmiştir. Haber birincil kaynaklara dayandırılarak oluşturulmuş, muhabirin herhangi subjektif yorumuna rastlanmamıştır. "Zeynel Gitmeyince Ogün'ü Yolladım" başlıklı haberde ise Vali Güler'in sözleri doğrulanmaktadır. Haberde "McDonalds bombacısı" olarak bilinen Yasin Hayal'in önce Zeynel Abidin Yavuz adlı genci cinayet için görevlendirdiği, ancak Yavuz ailesinin oğullarına engel olması üzerine Ogün Samast'ı İstanbul'a gönderdiği bilgisi verilmektedir.

23 Ocak 2007 tarihli gazetede cinayetin katil zanlısına ilişkin bilgiler verilmeye devam etmektedir. "Caninin Kod Adı Tay Aşkar" başlığıyla sürmanşetten verilen haberde, Aşkar'ın Battal Gazi'nin atının da adı olduğu belirtilirken, Samast'ın arkadaşlarının kendisine bu lakabı taktığının altı çizilmiştir. Yine aynı haberde "O Ocak Yüzünden" ara başlığıyla Yasin Hayal'in annesinin sözlerine yer verilmiştir. "Hayal'in gözaltına alındığı gün evinden üç kez arandığı, arayanlardan birinin Ocak'tan aradığı" belirtilen haberde Hayal'in annesinin "Oğlumun başına ne geldiyse o Ocak yüzünden geldi" sözleri ön plana çıkarılmıştır. Gazetede bahsi geçen "Alperen Ocakları" olduğu belirtilmiştir. Makro ve mikro düzeyde ideolojik dolayımına uğramadan yayınlanan bu haber Şadıman Hayal'in sözlerinden oluşturulmuştur.

24 Ocak 2007 tarihinde Hrant Dink'in cenaze törenine ait bilgiler birinci sayfanın tamamından verilmiştir. Sayfanın tamamı cenazedeki kalabalığı ön plana çıkaran bir fotoğraftan oluşmakta ve haber bu fotoğrafın üzerinde yer almaktadır. Dink'in eşi Rakel Dink'in veda sözlerinin arasından "Ülkenden Ayrılmadın Sevgilim" ifadesi başlığa taşınmıştır. Haberin üst başlığı "Kurşun ters tepti Türkiye tek yürek oldu" ifadesi ise cinayetin ülkeyi karıştırmaya yönelik olduğu ancak bunun işe yaramadığına göndermede bulunulmuştur. Gazetenin önceki günlerde yayınlanan sayısında da yer alan cenazede sessizlik çağrısının bozulduğunun altını çizen gazete, cenazede atılan "Katil Devlet Hesap Verecek", "Hrant'ın katili Susurluk devleti" gibi sloganları "Vasiyete Saygısızlık Sloganları" olarak nitelemiştir. Diğer gazetelerden farklı olarak *Hürriyet* gazetesi "Hepimiz Ermeni'yiz" sloganları yerine cenazedeki kalabalığı tematik

olarak ön plana taşımıştır. Haberin retorliğini de bu kalabalık üzerinden kuran gazetenin “Yüz binler yürüdü”, “6 bin polis görev yaptı” gibi ara başlıklara dikkat edildiğinde mikro çözümlemeye göre habere canlılık katmaya çalıştığını söylemek mümkündür.

Hürriyet gazetesi 25 Ocak 2007 tarihli nüshasında Dink cinayetinin azmettiricisi Yasin Hayal’in mahkemeye getirilirken Orhan Pamuk’a yaptığı tehdidi başlığa taşımıştır. “Orhan Pamuk akıllı olsun akıllı” başlıklı bu haberde Hayal’in emniyette Hristiyan düşmanı tavırlar sergilediği ancak Fatih’in Bosna’daki Hristiyanlara hoşgörüle yaklaşılmasını emrettiği ferman kendisine okununca “Bilseydim öldürtmezdim” dediği bilgisine yer verilmiştir. Haber metninde ise kamera önünde yapılan sorguda Hayal’in pişman olmadığını söyleyerek, Hristiyanlığa karşı aşırı düşmanca tavırlarından rahatsız olan Terörle Mücadele Şubesi İrtica Bürosu polislerinin, Hayal’in fanatik milliyetçi tavırlarıyla oluşturduğu savunmasını kırmak için Fatih Sultan Mehmet’in Bosna’yı fethettiğinde Hristiyan unsurlara özgürlük veren fermanını okuduğu bilgisi verilmektedir. Söz konusu fermanın da yayınlandığı bu haber gazetenin manşetini oluşturmaktadır. Zira bunu tematik açıdan ön plana çıkaran ve gündemine alan gazetenin, etnik kimlik ve diğer dinlere ilişkin düşmanlığı gidermek amacıyla böyle bir yol seçtiğini söylemek mümkündür.

26 Ocak 2007 tarihinde yayınlanan “Duygu Sömürmeyin” başlıklı haberde Ermenistan Dışişleri Bakan Yardımcısı Arman Kirakosya’nın “Türkiye ile koşulsuz ilişkiye hazırız” açıklamasına karşı Başbakan Erdoğan’ın cevaplarına yer verilmiştir. Haber metninde Ermenistan başkenti Erivan’da Dink için yapılan yürüyüşte “Soykırım + 301” şeklindeki sloganlara dikkat çekilerek Dink’in 301. maddeden ötürü öldürüldüğünün savunulduğu belirtilmiştir. Bunun üzerine Başbakan Erdoğan’ın “Dink cinayetinin 301. madde ile alakası yok” şeklindeki ifadesi haberde tematik açıdan ön plana çıkarılmıştır. Birincil kaynakların ifadelerinden oluşan bu haberde, gazete diğer haberlerde benimsediği yorumdan uzak, aktarıcı rolünü sürdürmeye devam etmiştir.

Sonuç

Kitle iletişim araçları egemen söylemleri araçsallaştırarak ideolojik bir savaşın merkezi haline gelmektedir. Farklılık biçimlerini kapsayan bu ideolojik süreçte, bir takım kodlar işlenerek medya metinleri kurgulanır. Bu çerçevede haber metinlerinin temel ideolojik araçlar olduğu yönündeki eleştiriler, günümüzde sıklıkla tartışılan

konular arasında gelmektedir. Gazetelerin, sahip olduğu ideolojik görüşler ekseninde haberleri yapılandığı ve muhalif görüşleri ötekileştirdiğini savunan bu eleştirilerin temel sorunsalı, haberlerin çeşitli ideolojik süzgeçlerden geçerek oluşturulduğudur.

Çalışmanın kuramsal kısmında da belirtildiği gibi çeşitli unsurlar ön plana çıkarılarak, etnik kimliğin sınırları çizilmektedir. Böylelikle sınırın dışında kalan grup ötekileştirilerek grup için tehlikeli hale gelmektedir. Farklı düşüncelerin dolayımından geçen etnik kimlik tanımlamalarında da görüldüğü gibi gruplar yarattıkları göstergelerle etnik kimliği kendi ideolojileri ekseninde tanımlamaktadır. Ne var ki ilgili analiz göstermektedir ki farklı ideolojik düşünce yapılarına sahip *Vakit*, *Radikal* ve *Tercüman* gazeteleri de olayları kendi ideolojileri doğrultusunda kurgulayarak haber haline getirmektedir.

Radikal gazetesi etnik kimliğin dışlayıcı tezahürlerini haberlerinde geçersiz kılarken, kendi düşünce eksenine uygun olmayan söylemleri dışlama politikasını benimsemektedir. Hrant Dink cinayetinin arkasındaki gücü neredeyse tüm haberlerinde “milliyetçi-muhafazakar” olarak aktaran gazete, etnik kimliğe ilişkin “barışçıl-yurttaş” politikasını benimserken, bu görüşün aksini iddia eden farklı gazete ve siyasileri çoğu zaman sert bir dille eleştirmiştir. Gazete Hrant Dink’i Ermeni olarak değil çoğunlukla “insan” olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda saldırının Türkiye’ye yapıldığını savunan farklı gazeteleri, Dink cinayetini önemsiz gördükleri için eleştirmiştir. *Radikal* her ne kadar etnik kimliğin farklılaştırılmasına karşı çıkan bir tutum sergilese de çoğunlukla cinayeti kendi ideolojisini doğrulayan bir araç olarak kullanmıştır.

Vakit gazetesi ise Dink cinayetini uluslararası bir komplo olarak tanımlamıştır. Gazetede yer alan haberlerde makro ve mikro düzeyde ideolojik bir dolayım söz konusudur. Özellikle cenaze törenindeki “Hepimiz Ermeni’yiz” sloganları sert bir dille eleştirilmiş, “Müslümanlık” söylemleri gazetede ön plana çıkarılmıştır. Haberlerde Hrant Dink Ermeni kimliği ön plana çıkarılarak tanımlanırken, daha çok cinayete ilişkin tepkilere yer verilmiştir. Genel olarak *Vakit* haberlerinde etnik kimliği olumsuzlayan bir söylem tercih etmiştir. Zira *Hürriyet* gazetesinde bir köşe yazısında yer alan “Cenaze töreninde hiç başörtülü kadın görmedim” ifadesini *Vakit*, “Demek ki o kalabalığın Türklük ve Müslümanlıkla ilgisi yokmuş” şeklinde yorumlamıştır. Gazete Türklük ve Müslümanlığı üst kimlik olarak tanımlamıştır.

Tercüman gazetesi Hrant Dink cinayetine ilişkin haberlerde, diğerlerinden farklı bir üslup benimseyerek kendi egemen görüşünü güçlendirecek kaynaklara yer verip tek boyutlu bir yaklaşım açısı sergilemiştir. Makro ve mikro düzeyde ideolojik bir bakış açısıyla düzenlenen haberlerde hâkim tema “milliyetçilik” olmuştur. Israrlı bir şekilde Dink cinayetinin arkasında dış güçlerin olduğu görüşünü savunan gazete, cenaze törenindeki “Hepimiz Ermeni’yiz” sloganlarından sonra habercilik çizgisinin dışına çıkarak propagandist bir dil benimsemiştir. Ayrıca Dink cinayeti zanlısı Ogün Samast’ın Ermeni olduğu diğer gazetelerde reddedilirken, *Tercüman* bu bilgiyi manşetine taşımıştır. Gazete sonuç olarak cinayete ilişkin bilgileri kendi ideolojik süzgecinden geçirerek haberleştirme yoluna gitmiştir. Bu durumda gazetenin Hrant Dink cinayetinde, dengelilik ve nesnellik ilkelerinden yoksun bir haber tarzını benimsediğini söylemek mümkündür. Aynı zamanda *Tercüman* ilk günlerindeki haberlerinde Hrant Dink’i “AB’de Ermeni Meselesinde Türkiye’yi savunan bir Türk milliyetçisi” olarak göstermiştir. Cinayetin arkasında PKK olabileceğine ilişkin anlamlı bir bağ kuran *Tercüman*, cinayeti işleyenlerin “bölücü” olduğu ve “etnik kimliğin fitilini ateşleyip ülkeyi bölme” amacı güttükleri fikrini sık sık vurgulamıştır.

Hürriyet gazetesi ulusalcı ve laik bir çizgiye yakındır ve tam anlamıyla merkez bir gazetedir. Bu doğrultuda çalışmada incelenen süre boyunca Hrant Dink’i *Agos*’un Genel Yayın Yönetmeni olarak tanımlayarak hakkında daha başka yorumsal ifadeler yer vermemeyi tercih etmiştir. Cinayete ilişkin ajans haberciliğini benimseyen gazete, konuyla ilgili sadece birincil kaynakların beyanlarına dayanarak yorumsuz bir haberciliği benimsemiştir. *Hürriyet* gazetesi genel olarak, Dink cinayeti ile ilgili tüm iddialara rağmen detaya inmeden, sadece resmi kaynakların görüşlerine yer vermiştir. Gazete etnik ayrımcılığı olumsuzlayan yorumdan uzak bir söylem benimsemiş, hatta bu söylemin inandırıcılığını güçlendirmek için “Fatih Sultan Mehmet’in Hıristiyanlara hoşgörüyüyle yaklaşılmasını emrettiği fermanı”nı konu edinen bir haberi manşetine taşımıştır.

Öte yandan, *Hürriyet* gazetesi dışında incelenen gazetelerin sahip oldukları egemen söylemler yayınlamış oldukları haberlerde belirginlik göstermektedir. *Vakit* ve *Tercüman* gazeteleri cinayetin dış güçlerle bağlantılı olabileceğini iddia ederken, *Radikal* gazetesi cinayeti ırkçılık söylemleriyle açıklama yoluna gitmiştir. Ancak *Vakit* gazetesi cinayetele “Müslümanlık” arasında anlamlı bir bağ kurarken, *Tercüman* gazetesi

“milliyetçilik”le ilgili bir söylem geliştirmiştir. *Radikal*’de Samast ve Hayal’in “milliyetçi-muhafazakar” olduğu vurgulanırken, *Vakit*’te “CHP’li” olarak belirtilmişlerdir. *Tercüman* gazetesi ise cinayet zanlısını manşetine “Ermeni” olarak taşımıştır. Gazeteler kaynak kullanımında da benzer bir tavır sergileyerek kendi söylemini destekleyen görüşlere yer vermeyi tercih etmişlerdir. Ancak *Tercüman* gazetesi üslup ve dil açısından diğer gazetelerden farklılık göstermektedir. *Radikal* ve *Vakit* gazetesi olayları örtük bir şekilde yorumlarken, *Tercüman* net yorum içeren ifadeler kullanmış, hatta haber dilinden uzak bir şekilde argo ifadelerle de sıklıkla yer vermiştir.

Özetle çalışmada analiz edilen *Vakit*, *Radikal* ve *Tercüman* gazetelerinde yer alan haberlerin söylemsel farklılıkları ideolojilerin yeniden inşası sürecini gözler önüne sermektedir. *Hürriyet* gazetesi ise diğerlerinden farklı olarak yayınladığı haberleri makro ve mikro düzeyde ciddi ölçüde ideolojik dolayımına uğratmamıştır. *Radikal* gazetesi farklılıklara kucak açarak “insanlık” unsurunu haberlerine taşımış, *Vakit* gazetesi ise “Türklük” ve “Müslümanlığı” ön plana çıkarmıştır. *Tercüman* ise “milliyetçilik” ve “bölücülük” kutuplaşması ekseninde haberlerini kurgulamıştır. Ancak her üç gazetenin de benzerlik gösterdiği nokta, kendi ideolojilerini güçlendirebilecek biçimde cinayetin belirleyenlerini tanımlama yoluna gitmeleridir.

Kaynakça

- Akca, B. Emel (2007). Ege’de sular ısındı: Yazılı basın söyleminde Yunanistan’ın ötekileştirilmesi ve Kardak krizi. E. B. Akca (Der.), *Kimlik medya ve temsil* içinde (s. 3- 45). Ankara: Nobel Yayın.
- Aktürk, Ş. (2006). Milliyetçilik 1. etnik kategori ve milliyetçilik: Tek-etnili, çok-etnili ve gayri-etnik rejimler. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 38, 23-56.
- Altındal, A. (2010). *Devlet ve kimlik*. İstanbul: Destek Yayınevi.
- Alver, F. (2009). Kültürel çalışmalarda medya metinlerinin okunması sürecinde izleyicinin konumlandırılması. M. Şeker ve Tülay N. Şeker (Der.), *Terör ve haber söylemi* içinde (s. 27-60). İstanbul: Literatürk Yayınevi.
- Anderson, B. (1993). *Hayali cemaatler* (İ. Savaşır, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Aslan, C. (2004). *Birey toplum devlet kavramlaştırma ve ara değişken olarak etnisite*. Adana: Karahan Kitabevi.

- Balibar, E. (2007). *Irk ulus sınıf* (4. Baskı) (N. Ökten, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bauman, G. (2006). *Çokkültürlülük bilmecesi* (I. Demirakın, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.
- Barth, F. (2001). *Etnik gruplar ve sınırları* (A.Kaya ve S.Gürkan, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik inşası*. İzmir: Aşina Kitaplar.
- Butcher, H. vd. (1981). Images of women in the media. S. Cohen ve J. Young (Der.), *The manufacture of news* (s. 317-325). California: Sage.
- Calhoun, C. (2007). *Milliyetçilik* (B. Sütçüoğlu, Çev.) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Connolly, E. William (1995). *Kimlik ve farklılık* (F. Lekeşizalın, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Dağtaş, B. (2001). Fordist ve postfordist dönemde tüketim kültürü ve reklamın toplumsal Yeniden Üretim İşlevi. *İletişim*, 9, 163-179.
- Devran, Y. (2010). *Haber söylem ve ideoloji*. İstanbul: Başlık Yayın Grubu.
- Golding, P. Ve Murdock, G. (1997). Kültür, iletişim ve ekonomi politik. S. İrvan (Der.), *Medya kültür siyaset* (B. Kejanlıoğlu, Çev.) içinde (s. 59-101). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Hall, S. (1994). Kültür, medya ve ideolojik etki. M. Küçük (Der.), *Medya, iktidar, ideoloji* (M. Küçük, Çev) içinde (s. 169 – 209). Ankara: Ark Yayınevi.
- Hall, S. (1999). İdeolojinin yeniden keşfi: Medya çalışmalarında baskı altında tutulmanın geri Dönüsü. M. Küçük (Der.), *Medya, iktidar, ideoloji* (M. Küçük, Çev.) içinde (s. 77 – 127). Ankara: Ark Yayınevi.
- Hall, S. (2005). Anlamlandırma, temsil, ideoloji: Althusser ve post-yapısalcı tartışmalar. E. Mutlu (Der.), *Kitle iletişim kuramları* (E. Mutlu, Çev.) içinde (s. 359 – 394). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Hartmann, P. ve Husband, C. (1981). The mass media and racial conflict. . Cohen ve J. Young (Der.), *The manufacture of news* içinde (s. 288 – 302). California: Sage.
- İnal, A. (1996). *Haberi okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- Kellner, D. (2010). *Medya gösterisi* (: Z. Paşalı, Çev.). İstanbul: Açılım Kitap.
- Keskin, E. Zerrin (2004). Türkiye’de Haber İncelemelerinde Van Dijk Yöntemi. Ç. Dursun (Der.), *Haber hakikat ve iktidar ilişkisi* içinde (s. 391-407). Ankara: Kesit Tanıtım.

- Laclau, E. (1995). *Siyasal kimliklerin oluşumu* (A. Fethi, Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınları.
- Laclau, E. (2000). *Evrensellik, kimlik ve özgürleşme* (E. Başer, Çev.). İstanbul: Birikim Yayınları.
- Linsky, Arnold S. (1981). Theories of behaviour and the image of the alcoholic in popular magazines, 1900-1966. S. Cohen ve J. Young (Der.), *The Manufacture of News* içinde (s. 197 – 205). California: Sage.
- Lull, J. (2001). *Medya iletişim kültürü* (N. Güngör, Çev.). Ankara: Vadi Yayınları.
- McRobbie, A. (1999). *Postmodernizm ve popüler kültür* (A. Özdek, Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınları.
- Milles, R. (2010). Öteki'nin tanımları. I. Gündüz (Der.), *Ulusal kimlik ve etnik açılım* içinde (s. 178 – 224). İstanbul: Sarmal Yayınları.
- Nunnally, Jum C. (1981). Mental illness: What do media present. S. Cohen ve J. Young (Der.), *The manufacture of news* içinde (s. 186 – 196). California: Sage.
- Önder, T. A. (2010). *Türkiye'nin etnik yapısı* (50. baskı) Ankara: Kripto Kitaplar.
- Pearce, F. (1981). The British press and the “placing” of male homosexuality. S. Cohen ve J. Young (Der.), *The manufacture of news* içinde (s. 303 – 316). California: Sage.
- Sennet, R. (1996). *Kamusal insanın çöküşü* (S. Durak ve A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Shoemaker, P. ve Reese, S.D. (1997). İdeolojinin medya içeriği üzerindeki etkisi. S. İrvan (Der.), *Medya kültürü siyaset* (S. İrvan, Çev.) içinde (s. 99 – 138). Ankara: Ark Yayınları.
- Smith, D. Anthony (2002). *Ulusların etnik kökeni* (S. Bayramoğlu ve H. Kendir, Çev.). Ankara: Dost Yayınları.
- Şeker, M. (2003). Haber söylemi içinde yapılandırılmış örtülü nesnellik halleri. *Selçuk İletişim Dergisi*, 2(4), 100-113.
- Tuchman, G. (1981). The symbolic annihilation of women by the mass media. S. Cohen ve J. Young (Der.), *The manufacture of news* içinde (s. 169 – 185). California: Sage.
- Ülkü, G. (2004). Söylem çözümlemesinde yöntem sorunu ve Van Dijk yöntemi. Ç. Dursun (Der.), *Haber hakikat ve iktidar ilişkisi* içinde (s. 371 – 391). Ankara: Elips Kitap.

van Dijk, T. A. (1988). *News as discourse*. New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates Publication.

van Dijk, T. A. (2003). Söylem ve ideoloji: Çok alanlı bir yaklaşım. B. Çoban ve Z. Özarlan (Der.), *Söylem ve ideoloji: mitoloji, din, ideoloji* (N. Ateş, Çev.) içinde (s. 13 – 113). İstanbul: Su Yayınları.